

זכרון עולם

האשה
החשובה ודפית
צדקה וחסד

מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

מאורות
הדף היומי
עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד

משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב

כולל דחסידי סוכטשוב

כולל "סנה משה"

ע"ש הר"ח ח' ר' משה יצחק זיסר ז"ל

בית מדרש

למגידי שיעור "דף היומי"

ח' סיון 3 תש"ד 471 ב"ב טל. 03-5775333

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א ♦ לע"נ הר"ר מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

בס"ד, ט"ו ניסן תשפ"ה **מסכת מכות ה' - י"א ♦ פרה ה', ב' - ה', ו'** גליון מס' 1351

השבוע בגליון

♦ כאשר זמם - ולא כאשר עשה!
♦ מדוע מאמינים לעדים זוממים?
♦ למי משלמים העדים הזוממים

♦ נוח לאדם לאבד את ממונו ולא להעבירו לאחר

♦ מסירות נפש להצלת הזולת
♦ כהן שגילה כי הוא "חלל"
♦ בכורים שנפדו על ידי "חלל"

ניתן לקבל את הגליון בדוא"ל מידי שבוע חינם
להצטרפות: meorot@meorot.co.il

דבר העורך

מסורת ישראל

בתאי הזכרון של כל אדם, אגורים עשרות אלפי זכרונות, צלילים וריחות, אותם קלט במהלך חייו. לאחר שנים ארוכות אנו נזכרים לפתע בריח תבשיל ממטבח של סבתא שהלכה לעולמה זה עידן ועידנים, או בניגון עתיק שפוזם תדירות על ידי ישיש מבאי השטיבל של הסבא. ילד לאב אשר השכיל לחרות בזכרון ילדיו את תמונת אביהם מנגן נעימות את הגמרא הקדושה כשקורת רוח על פניו ואושר ממלא את יישותו, פעל בנפשם יותר מכל. את הזכרון הזה ישא איתו הילד הרך לכל מקום אשר אליו יגיע ויטלטל במהלך שנות חייו עלי אדמות. הרושם העז לא ירפה ממנו וידרבנו להמשיך במסורת אבותיו. זו כוחה של מסורת ישראל, שלהבדיל אלף אלפי הבדלות משאר הדתות, עם ישראל כולו חנה על הר סיני וחווה את נתינתה מפי הגבורה, ומאז, משה מסרה, ו... מסרה, ו... מסרה, מאב, לבן, לנכד וכן הלאה, עד ביאת משיח צדקנו. אמן.

מספרים על אחד מגדולי חכמי היהודים במצרים, אשר נשטם עזות על ידי הוזהר, שהיה בעל מהלכים בחצר השולטן. פעמים רבות ניסה הוזהר להביך את החכם לפני השולטן בשאלות שונות ומוזרות, אך החכם הסיט בפקחותו את מהלך השיחה מן הנושא הדתי שעלה על הפרק. באחת הפעמים בהן הזדמנו השלושה יחד, הטיח הוזהר בחכם: מדוע כבודו אינו מתאסלם וחוסה בצל דתו של הסולטן ירום הודו?

דף ה/ב לא הרגו נהרגין הרגו אין נהרגין
כאשר זמם - ולא כאשר עשה!

בגליון הקודם עסקנו ב"עדים זוממים" אשר עדותם נדחתה מפאת עדות שני בני אדם אחרים המעידים כי שקר העידו הראשונים.

מדוע מאמינים לעדים זוממים? לכאורה, לפנינו שתי כיתות של עדים, שלא ניתן להאמין לשתייהן כאחת. מדוע צוותה התורה להעדיף את עדות השניים על פני הראשונים? הרמב"ן (דברים יט/יח) והטור (ח"מ סי' ל"ח) מבארים, כי העדים המזימים נאמנים רק כאשר הם טוענים, כי העדים הראשונים שהו עמם במקום פלוני (בסוגייתנו לעיל ה/א), וממילא, אין הם יכולים להעיד על התרחשות שאירעה באותו זמן במקום אחר. לכן, אין העדות השניה סותרת את העדות הראשונה, אלא היא מערערת את בסיס קיומה של העדות הראשונה, אחר שהם מעידים כי העדים הראשונים שהו במקום אחר כלל [ועיי' ב"ק ע"ב/ב "רבא אמר עד זומם חידוש הוא", ועיי' ש"באחרונים בסברת אב"י החולק].

בגמרתנו מבואר כי "לא הרגו - נהרגין, הרגו - אין נהרגין", כלומר, בית הדין מטיל על העדים הזוממים עונש זהה לזה שהם ביקשו לטפול על הנאשם, אך ורק אם הנאשם לא הומת עדיין. אולם, אם הנאשם כבר הומת, אין הם נהרגים. כלל זה מפורסם יותר בדרשה (עיי' רש"י חולין יא/ב), שאינה מוזכרת בתלמוד, והיא - "כאשר זמם" - "ולא כאשר עשה", והרמב"ם (הל' עדות פ"כ הל' ב') מבאר, כי הלכה זו היא מפי הקבלה.

לכאורה, אם כבר עלה בידם לבצע את זממם ולגרור לענישת הנאשם, דינם חמור שבעתיים, ומדוע הם פטורים מעונש כל שהוא?

בעל ה"חינוך" (מצווה תקכ"ד) מבקש לתת "קצת טעם לדבר", שהקב"ה ניצב בקרב הדיינים, ולו היה הנאשם זכאי, לא היה הקב"ה מאפשר להמיתו (ע"ע רמב"ן ורבינו בחי).

המאירי כותב בשם הגאונים, כי התורה מסרה בידי בית הדין "עדים זוממים" אשר בקשו להמית אדם לשווא. אולם, היא לא מסרה בידיהם "עדים זוממים" שהצליחו במזימתם והוכפלו עוונם, הן שקר והן רציחה, משום שעדים אלו אינם ראויים לכפרה!

זעילוי נשמת

מרת **ביה מזוז** ע"ה
בת ר' יוסף ושרינה ז"ל
נלב"ע כ' בניסן תשס"א

תנצב"ה
הונצחה ע"י ילדיה שיחיו

זעילוי נשמת

הר"ר **מאיר זוסווין** הי"ד
ב"ר יעקב יוסף ז"ל
נלב"ע ט"ו בניסן תש"ג

תנצב"ה
הונצח ע"י חתנו ובתו
הר"ר **אריה ודורה יעקבסון** שיחיו

זעילוי נשמת

מרת **אביבה מובשובסקי** ע"ה
ב"ר שמואל וחנה אלקה ע"ה
נלב"ע י"ט בניסן תשע"ז

תנצב"ה
הונצחה ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **צפורה רנה נדל** ע"ה ב"ר יוסף ז"ל
נלב"ע כ' בניסן תשס"ח **תנצב"ה**
הונצחה ע"י ידידינו בני המשפחה שיחיו

גם ה"כסף משנה" (הל' עדות הל' ב') כותב, כי עדים זוממים שגרמו את מות הנאשם "גדול עוונם מנשוא", ואין הם ראויים שתכפר עליהם מיתת בית דין, כשם שמצינו במסכת סנהדרין (סה/ב), שהמעביר את בנו למולך נענש, ואילו המעביר את כל בניו למולך אינו נענש. זאת, משום שעונו של המעביר את כל בניו למולך גדול מנשוא, ואין הוא ראוי לכפרה (עיי' סמ"ג לאווין מ') [בביאורים לסמ"ק מכתב ידו של ר' משה מצורף - מתקופת הראשונים, הביא, שהרב יחיאל מפריש השיב למשומד אחד, כתשובה הנ"ל בדבר חיוב המעביר בניו למולך. והאחרונים דנו אם תשובה אמיתית היא, או שהומצאה רק כתריס בפני המשומדים. עיי' אריכות דברים בנידון בספר "כמוצא שלל רב", לפרשת אחרי מות].

המאירי עצמו (הובא ב"עין יעקב" בסוגייתנו) מטעים כלל זה, כי התורה חששה שייצא שם רע על בית הדין, כפי שמבאר ה"פני יהושע" (בסוגייתנו), שכאשר יהרגו את העדים הזוממים, הרי לבטח בית הדין טעה, או בהריגת הנאשם או בהריגת העדים הזוממים. לפיכך, גזרה תורה שלא להורגם, והרבה שלוחים למקום להיפרע מהם.

הגאון רבי יהונתן אייבשיץ ("תומים" סי' ל"ח), כותב סברה הלכתית להבנת כלל זה. תחילה הוא מחדש, כי כאשר עדים מוזמים על ידי עדים אחרים, ולפתע קם הנאשם ומצדיק את העדים הראשונים וטוען כי הם אינם זוממים, שומעים לדבריו (עיי"ש מקור לסברה זו האמורה לפי דעת הרמב"ם שרק במיתה נאמר כאשר זמם ולא כאשר עשה).

אם כן, כאשר הנידון כבר נהרג, נלקחה מן העדים הזוממים האפשרות להצדקתם על ידי הנאשם, אפשרות שעמדה להם כאשר הנידון היה בחיים, ולפיכך, אין מעמידים אותם לדין.

[ואילו הגאון רבי בנימין אריה וייס זצ"ל, אב"ד טשורוביץ (שו"ת "אבן יקרה" חו"מ סי' כ"א) סיבר את אוזנו של אחד מחכמי אומות העולם בהסבר הבא. ידעה התורה, כי יהיו אנשים "הומניים" אשר יסברו כי אין הצדקה להמתת הרוצח, שהרי אין בכך כדי להועיל לנרצח. אותם אנשים עלולים לנסות לשבש את מהלך דין התורה על ידי עדות שקר, באומרים, שהעדים הראשונים שקרנים הם, ובכך למנוע את המתת הרוצח. לפיכך, קבעה התורה שעדים שנמצאו זוממים - נענשים. מעתה, יימנע אותו אדם משיבוש הדין בעניינו של הרוצח, משום שבכך הוא יגרום להריגת שניים אחרים...]

אולם, לאחר שכבר נהרג הרוצח, אין כבר כל עילה לקביעה, כי העדים הזוממים ייהרגו גם הם. עיי' בהרחבה בספר "כמוצא שלל רב", פרשת שופטים. ועיי"ש שהביא עוד ביאור נחמד משו"ת "מלמד להועיל" ח"ג סי' נ"א. ע"ע "משך חכמה" פרשת שופטים].

דף ה/א ממון מצטרף

למי משלמים העדים הזוממים

במאמר זה נעסוק בעדים זוממים שלא ביקשו להטיל עונש פיזי כגון, מלקות או מיתה על הנאשם, כי אם תשלום ממון כגון, קנס, או תשלום נזיקין.

נוח לאדם לאבד את ממון ולא להעבירו לאחר: בקרב לומדי התלמוד רווחת הידיעה הבסיסית, כי לאחר שבית הדין מרשיע את העדים הזוממים ופוסק עליהם קנס "כאשר זמם" ובגין כך הם מתחייבים בתשלום ממון זהה לזה שהם ביקשו להטיל על הנידון, העדים הזוממים משלמים סכום זה לאדם שעליו הם טפלו שקר (רש"י ד"ה "ממון מצטרף" וראשונים נוספים). בשם הגר"י סלנטר זצ"ל מוסרים, כי אין די בכך שבית הדין יורה להשמיד ממון של העדים הזוממים ובכך הוא יקנוס אותם בסכום שאותו ביקשו להטיל על הנאשם, משום שאיבוד הממון מן העולם אין בו ענישה מושלמת. זאת, משום שנוח לו לאדם לאבד את ממון מאשר לחזות בהעברתו לידי אחרים. והנה, עדים אלו, לא זו בלבד שביקשו להפסיד מממון של הנאשם, אלא אף ביקשו לחייבו להעביר ממון זה לאדם אחר. מעתה, אם יאבדו את ממוןם בלבד, לא יהא עונשם שווה במשקלו הסגולי לזה שהם ביקשו להטיל על הנאשם.

אלא, שמגמרא שלמדנו לא מכבר מוכח, כי שמועה זו אין לה כל ביסוס. שכן, בגמרא (סנהדרין י"א) מבואר, כי גם כאשר העדים ביקשו לגרום הפסד ממון בלבד לנאשם, כגון שהעידו שיש לסקול את שורו, עליהם לשלם ממון. לפי הנמסר בשמועה בשם הגר"י סלנטר זצ"ל, במקרה זה היה על בית הדין להשמיד רכוש של העדים הזוממים בסכום זה, אך לא היה עליהם לשלמו! (ראה "משאת המלך" על התורה, פרשת שופטים).

ברור, אם כן, שעל העדים לשלם את הממון. לידי מי? מעניין להיוכח כי הידיעה הפשוטה, לכאורה, והכתובה בראשונים, כי העדים מעבירים את התשלום לידי האדם עליו הם טפלו את העלילה, אינה מוסכמת כל עיקר על רבי אליעזר ממיץ, הכותב בספרו ("ספר יראים" סי' קע"ח), כי אין

יהודי אני, השיב החכם, ומחזיק במסורת אבותי המסורה לנו ממש שיקבלה בסיני מיד הבורא. אך הוזיר לא הרפה: וכי לנו המוסלמים אין מסורת? החכם אשר בקש להמנע מהטחת עלבונות בדת המוסלמית, השיב: יש בידי תשובה, אולם אני מצניעה מפני סיבה מסויימת. סקרנותו של השולטן התעוררה והוא פקד בחומרה על החכם לגלות את צפונות לבו. מששמע כן החכם, לא נותרה בידו ברירה, ולשם כך הוא ביקש את רשות השולטן והוזיר להשתתף איתו באירוע שיוכיח את צדקתו. יום שישי, יום אידם של המוסלמים. במסגד עמוס מתפללים ניצבו השולטן והוזיר על מקומם ולידם החכם היהודי בלבוש קאדי מוסלמי. כפי שתוכנן מראש, כובד האורח, שלא זוהר על ידי ההמון כיהודי, לשאת את דרשת יום שישי.

החכם פתח את דבריו בשבחים לשולטן ירום הודו ולאחר מכן נאם בפניהם בענייני מוסר וכדומה, תוך שהוא מצטט מידי פעם פסוקים מן הקוראן, וכמנהגם של המוסלמים, בכל עת שהזכיר ציטטה היה ההמון חוזר אחרי כהן. במהלך הדרשה החל החכם לשלב פסוקים וציטטות אשר בדה מלבו בו ברגע ואינם כתובים כלל בקוראן, והקהל עדיין באותה התלהבות, חזר על פסוקיו ומשפטיו בהתלהבות ונענועי ידיים נמרצים.

הוזיר רתח מזעם. החכם שם את דתם ללעג וקלס, ובעוד רוגזו מפעפע שמע את החכם מזמניו עם השולטן לבקר בביתו טרם עלות השחר.

בשבת בבוקר יצא החכם מביתו אל בית הכנסת, בלוויית שני "רבנים נכבדים", הלא הם השולטן והוזיר, לבושים בבגדי רבנים, לקראת תפילת שחרית של שבת. החכם הושבים במקום היאות לרבנים רמי מעלה ומי מהמתפללים אשר החל לבלוש בעיניו אחר שני ה"רבנים" הנבוכים, השפיל בזריזות את עפעפיו למראה עיניו החודרות של החכם.

כאשר הוציאו את ספר התורה מארון הקודש, עלה החכם אל הבימה כמנהגו בכל שבת והחל קורא בתורה. לא עברו רגעים מועטים והנה, קול רם נשמע מפיות המתפללים, אשר כאיש אחד תיקנו את החכם שטעה בהגיית אחת המילים. החכם כחכך בגרונו והמשיך בקריאתו, אך כעבור מספר פסוקים בלבד, שוב נזדעקו המתפללים לתקן את רבם שטעה פעם נוספת. בפעם השמינית כבר נמהלו צלילי טרוניה חבויה בקולותיהם. אך סיים הכהן את לברו, פנה גבאי בית הכנסת אל החכם תוך בקשת מחילה, ולרווחת הקהל, שב החכם למקומו כאשר הגבאי נטל על עצמו את משימת המשך הקריאה.

משהגיע החכם לביתו ו"הרבנים" המיוזעים פשטו את הבגדים שלא היו רגילים בהם, פנה החכם אל הוזיר ואמר: טענת בפני שגם לכם יש מסורת. ראה. בדרשתי במסגד שילבתי פסוקים שלא היו ולא נבראו וכל הקהל, לא זו בלבד שלא תיקן אותי אלא גם חזר אחרי בעיניים דבוקות. ואילו כששגיתי בניקוד של מילה אחת בבית הכנסת, תוקנתי על ידי הקהל כולו! ואף הגבאי שידע שאני יכול לפטרו מעבודתו, פנה אלי לעיני כל הקהל בבית הכנסת שאני בניתי ודרש שאפסיק לקרוא בתורה בגלל שגיאות קלות אלו.

למסורת כזאת יקרא מסורת.

המעוניין לזכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק. פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף ה/א משלשין בממון ואין משלשין במכות **חלוקת מלקות - דבר בלתי אפשרי** במשנתנו מבואר, כי עדים שביקשו לחייב אדם בתשלום ממון ונמצאו זוממים, מחלקים ביניהם את הסכום אותו ביקשו לחייבו. כגון, אם באו שני עדים וביקשו להטיל על אדם תשלום של מאה זהובים, כל

אחד מהם ישלם חמישים זהובים. אולם, אם עדים אלו רצו להטיל עונש מלקות על פלוני, ונמצאו זוממים, אין מענישים כל אחד מהם במחצית המלקות. **לדעת בעל "צנפת פענח"**, אין מחלקין את המלקות בין העדים הזוממים, משום שעונש המלקות הוא יחידה אחת בת שלושים ותשע מלקות, שלא ניתן לפצל. **ואילו הגר"ד מברסק זצ"ל** ביאר, כי לא ניתן לפצל את עונש המלקות, משום שחלוקת העונש לא תגרום לכל אחד מהעדים הזוממים חצי מן הצער שהיה אמור ללקות בו הנאשם, שהרי כאב הנובע משלושים ותשע מלקות רצופות גדול לאין ערוך מכאבם המצורף של שני בני אדם שקיבלו מספר מלקות חצוי ("בית הלוי" על התורה, סוף פרשת בשלח).

דף ה/א חזינן אי מצפרא לפניא מצי אזיל

האם יש סוף להזמה?

שאלה מחודדת ביותר שאל האדמו"ר מגור, בעל החידושי הרי"ם זצ"ל: מקובלנו, כי אין עדות כשרה, אלא אם כן היא "עדות שאתה יכול להזימה". גם כאשר המזימים באים ומעידים, כשרה עדותם של המזימים, מפני שניתן להזים גם אותם. אף אלו, זוממי הזוממים יתקבלו כעדים, כי גם אותם ניתן להזים. אם נמשיך הלאה נתקל בבעיה חמורה. **מספר גדול אמנם**, אך מוגבל, של הכשרים להעיד על הרגע המדובר - האם "עמנו הייתם" או "עמו הייתם" - יגרום לכך, שאת הכת האחרונה שבעולם לא יהיה מי שיזים. מכיון שכך, אף הזוממים שעליהם באו האחרונים להעיד, לא יתקבלו, מאחר שעדותם היא מסוג העדות ש"אי אתה יכול להזימה". תגובת השרשרת' תמשיך הלאה, עד שאף את העדים הראשונים לא נוכל לקבל... **בעל "נימוקי מלכ"ם"**, ענה על כך תשובה מחודדת: **בסוגייתנו נאמר** שאין צורך להעיד "עמנו הייתם" ברגע מסוים, אלא די להעיד שזמן מה אחר כך הייתם עמנו במקום פלוני. ואם אין אפשרות להגיע למקום המעשה על פי העדים הראשונים לאותו מקום פלוני באותו פרק זמן אזי מכריזים על העדים הראשונים כי עדים זוממים הם. **נמצא**, איפוא, שכמות העדים כלל אינה מוגבלת... ("אמרי בנימין").

דף ה/ב שנאמר נפש בנפש

נפש בנפש

בעדים זוממים כתבה התורה, שממיתים אותם "נפש בנפש", ואילו בשאר מקומות כתבה התורה "נפש תחת נפש". משום שהמילה "תחת" משמשת כביטוי לתחליף לדבר מה, וכגון, (בראשית ד/כה) "שת לי אלקים זרע אחר **תחת** הבל", היינו, במקום הבל. לכן, כאשר הורגים אדם, הרוצח, אזי, הריגתו היא חלק רציחתו את הזולת. **אולם**, עדים זוממים אינם נהרגים, אלא כאשר הנידון לא הומת. אין כאן, איפוא, כל חליפין. לפיכך, אמרה תורה "נפש בנפש" ולא "נפש תחת נפש" ("קול אומר קרא").

דף ה/ב והרי אחיו קיים

ההבדל בין אח לאח

שאלה נשאלה פעם לפני רבה של קידן. במשנתנו נאמר, כי משמעות המילים "לעשות לאחיו" היא לאחיו החי. כלומר, אין אחווה לאחר המוות. לכאורה, פסוק מפורש בפרשת כי תצא מכישי זאת, שהרי בצויו התורה על היבום (דברים כה/ז) נאמר "מאן יבמי להקים לאחיו שם" (דברים כה/ז), והרי מת האח! **רבי שמואל סלט זצ"ל**, שהיה אז עלם רך לימים, תלמיד בבית רבו, השיב על כך מיניה וביה: **יש להבחין** בין אח ביולוגי לאח רוחני. האח המוזכר בפרשת יבום הוא אח ביולוגי, בן לאותו אב. אחווה זו אינה פוסקת לעולם. ברם, האחווה שבפרשת "עדים זוממים" מכוונת ל"אחיו" הוא במצוות. מאחר ש"במתים חופשי", אזי, כאשר מת הנידון, שוב אין הוא חייב במצוות, ופקעה לה האחווה... ("תורת רבי שמואל מסלט").

דף ה/ב הרגו אין נהרגין

מנה אחת אפיים

מבואר במשנתנו, כי עדים זוממים אינם נהרגים לאחר שהנידון הוצא להורג.

הוא יודע כיצד השתרשה דעה זו, ולדעתו, בית הדין רשאים ליטול את הכסף מן העדים הזוממים **ולתיתו למי שירצו!**... "כך נראה לי עד יורה צדק". אמנם, בסוף דבריו ציין, כי סביר להניח שהממון ינתן לזה שהעידו עליו, אף שאין הוא יודע את הסיבה לכך (עיי' שו"ת רדב"ז סי' אלף מ"ט, גלינוי הש"ס מכות ה/א, הגהות הגר"י פרלא לספר יראים מצוה רמ"ג ועוד).

האחרונים טרחו למצוא מקורות בתורה לחובת התשלום לידי מי שהעדים הזוממים רצו להפסידו, בהם הרדב"ז (שו"ת סי' אלף מ"ט), הלומד זאת מן הפסוק **"ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו"**. המילה "לאחיו" מיותרת לכאורה. אלא, שבכך נרמז, כי העשייה של העד הזומם, הלא היא התשלום, תהיה ל"אחיו", לנאשם (ע"ע "תועפות ראם" על ספר היראים שם).

דף יא/ב ואינו יוצא לא לעדות מצוה ולא לעדות ממון ולא לעדות נפשות ואפי' ישראל צריכים לו

מסירות נפש להצלת הזולת

אחת מן השאלות היסודיות בענייני פיקוח נפש עוסקת בהצלת הזולת תוך כדי סיכון עצמי, ושלוש שיטות נאמרו בדבר. **א. חובה** להסתכן למען הזולת (הגהות מימוניות הובא בבית יוסף ח"מ סי' תכ"ו). **ב. אדם רשאי** אך אינו חייב לסכן את עצמו למען הזולת (סמ"ע בשם ראשונים). **ג. אסור** לאדם לסכן את עצמו למען הזולת (רדב"ז שו"ת סי' אלף נ"ב).

דרכיה דרכי נועם: הרדב"ז (שם) אף כותב, כי גם כאשר אדם מתבקש לסייע בפעילות הצלה, שקרוב לוודאי כי במהלכה ייגרם נזק בלתי הפיך לאחד מאיבריו של המציל, הוא פטור מהצלה זו, שהרי "דרכיה דרכי נועם" ולא יתכן שהתורה תחייב את האדם להפסיד אחד מאבריו. אמנם, הוא מציין, כי "אשרי חלקו של מי שיוכל לעמוד בזה", אלא שאי אפשר לחייב על כך, ואין זו אלא מידת חסידות. הוא אף מוסיף, כי היה עד למקרה בו אדם ששרטו את אוזנו דימם למוות, ולפיכך, יש לנקוט זהירות גדולה בכך, והמסכן את נפשו "הרי זה חסיד שוטה".

בעל ה"ערוך השולחן" (סי' תכ"ה סעי' נ"ז) מוכיח מסוגייתנו, שלא ניתן לכפות על אדם לסכן את נפשו לצורך הצלת הזולת. שהרי אמרה התורה, כי ההורג בשוגג נכלא בעיר מקלט, ואינו רשאי לצאת משם עד מות הכהן הגדול, ואם בכל זאת הוא ייצא משם קודם לכן, רשאי "גואל הדם", הלא הוא קרובו של הנרצח, להרוג את הרוצח. במשנתנו מבואר, כי השוהה בעיר מקלט אינו יוצא ממנה, אף לא לעדות מצווה, אף לא לעדות ממון "ואפילו ישראל צריכים לו". כלומר, אפילו אם עם ישראל כולו משווע לפעולת שתדלנות של אותו אדם השוהה בעיר מקלט, אין לו לצאת את גבולות העיר, ואם יצא - רשאי גואל הדם להורגו. משמע, שאין אדם חייב לסכן את נפשו אף לא לצורך הצלת כלל ישראל.

אלא, שלדעת הסוברים כי אדם חייב למסור את נפשו להצלת הזולת ניתן לומר, כי משנתנו קובעת, **שגזירת הכתוב** היא, שאסור לרוצח בשוגג לצאת מגבול עיר המקלט עד מות הכהן הגדול, אף לא למען המטרה הנאצלת ביותר ("כלי חמדה" פר' פנחס אות א' ועוד. ועיי' באריכות באוצר מפרשי התלמוד בסוגייתנו).

הגאון רבי מאיר שמחה מדווינסק זצ"ל מביא אף הוא "קצת סעד" לדעת הרדב"ז, מן המסופר בגמרא (סנהדרין מד/ב) על אדם שהתחייב מיתה בבית הדין, ולאחר מכן העדים עצמם הודו כי שקר העידו. במקרה זה, אמרו חכמים, כי עם כל הצער שבדבר, לא ניתן למנוע את המתת הנידון, משום שאין העדים נאמנים לחזור בהם מעדותם לאחר שזו הסתיימה ["כיון שהגיד, שוב אינו חוזר ומגיד", מכות ג/א]. והנה, אדם שדינו נפסק למיתה, אך נקטעה ידו של אחד מן העדים, אינו נהרג, שנאמר **"יד העדים תהיה בו בראשונה"** (סנהדרין מה/א). מדוע, אם כן, לא אמרו חכמים לאותם עדים שביקשו לחזור בהם מעדותם: לפי דבריכם, עליכם לקטוע את ידכם כדי להציל את הנידון ממיתה? אין זאת, אלא, שאין חובה להציל את הזולת על ידי הפסד של אבר מגוף המציל [אף שהם גרמו את מיתתו] ("אור שמח" הל' רוצח ושמירת נפש פ"ז הל' ח').

דף יא/ב היה עומד ומקריב

כהן שגילה כי הוא "חלל"

לפני מספר שנים הופיע כהן תלמיד חכם בפני בית דינו של הגאון רבי שמואל הלוי וואזנר זצ"ל, ובפיו סיפור מדהים. לאחרונה, כך סיפר, מצא בבית הוריו צרור מסמכים, אשר מהם עולה, כי אביו הכהן נשא את אמו כאשר היתה גרושה! כך, התברר לו למגינת לבו, כי הוא זרעו "חללים", כלומר, מחוללים מקדושת הכהונה.

בכורים שנפדו על ידי "חלל": מלבד שהיה עליו לפדות את בנו בכורו, שהרי כהן "חלל" חייב בפדיון הבן, הוצבה שאלה קשה בפני בית הדין, מה דינם של כל הבכורים אשר נפדו על ידי כהן ולאחר מכן התברר כי הוא "חלל" אשר אינו קדוש בקדושת כהן.

בשאלה זו התחבטו רבים מן האחרונים, ויסודה בסוגייתנו, בה אומר רבי יהושע, כי כהן שהקריב קרבן בבית המקדש ולאחר מכן נמצא, כי הוא "חלל" שאינו ראוי לשמש ככהן, אין קורבנותיו נפסלים למפרע, מאחר שהתורה אמרה (דברים לג/א) "ברך ה' חילו", ודרשו חז"ל בסוגייתנו (יב/א) "אפילו חללין שבו" (עיי' ריטב"א בסוגייתנו ורמב"ם הל' ביאת המקדש פ"ו הל' י', שמדובר אף בחלל ודאי: אולם לדעת הרמב"ם בקידושין ס"ב מדובר בספק חלל).

יש, איפוא, לדון, אם מן הפסוק המכשיר קרבנות שהוקרבו בבית המקדש על ידי כהן "חלל", ניתן ללמוד כי גם יתר עבודות הכהונה, כגון "פדיון הבן", שנעשו על ידי כהן "חלל" טרם הידיעה כי הוא חלל, תקפים.

לדעת רוב הפוסקים, לא חידשה תורה היתר זה כי אם לעניין עבודת הקרבנות בלבד ("חוות יאיר" סי' קי"ג, "תומים" סי' ל"ח, "ערוך לנר" לעיל ב/א, "באר יצחק" י"ד סי' נ"ו, וע"ע "ישועות ישראל" סי' ל"א ס"ק ג', ועיי' שו"ת מהר"ש ח"ג סי' קכ"ג).

להלכה, פסק הגר"ש וואזנר זצ"ל, כי כל הפדיונות שנעשו על ידי כהן "חלל" בטלים למפרע! עתה, מוטל על כהן זה לחזר אחר אותם תינוקות שחלקם הפכו זה מכבר לאבות, ולהודיעם כי עליהם לפדות את עצמם. בנוסף לכך, עליו להחזיר להוריהם את חמשת הסלעים, שהללו העניקו לו כ"מתנת כהונה" בעת פדיון בנם.

הגר"ש א שטרן שליט"א הציע לחסוך מכהן זה את הבושה ואת הטרחה הכרוכים בחיזור אחר הבכורים הללו והוריהם, על ידי פנייתו של אותו כהן "חלל" לכהן אחר בבקשה, שהלה יזכה בממון שעליו להעביר לידי הורי הבכורים, וכנהן זה יפדה את הבכורים, שכן, "זכין לו לאדם שלא בפניו", וכלל אין הם צריכים לדעת כי פדו אותם שנית.

אלא, מאחר שאנו נוקטים, כי "ניחא ליה לאיניש למעבד מצווה בגופיה", היינו, נוח לו לאדם לקיים בעצמו מצוות הקשורות אליו, אין להשתמש בעצה זו אלא לגבי בכורים שאין הכהן "חלל" יכול לאתרם ("עיוני הלכות" עמ' תמ"א).

במשל נמרץ ביאר המגיד מדובנא את טעמו של דין זה. **אדם תבע** את חבריו לדין על שסטר לו על לחיו. הרב הורה בדבר ופסק, כי הנסטר ישיב לו לסטר כגמולו, ויכהו אף הוא על לחיו. קם הלה וסטר לנתבע **פעמיים**, בהסבירו: הרי הוא סטר לאדם חף מפשע, לכן, סטייה אחת קיבל כגמולו, ואחת נוספת מגיעה לו מכיון שאף הוא סטר לי לבלי הגיע לי... **אף כאן**, הסביר המגיד מדובנא, אחר שהרגו, לא תועיל הריגתם. לו היה הדבר אפשרי, היה עליהם ליהרג פעמיים. אחת, כאשר זממו, והשניה על כך שהרגו אדם חף מפשע. מאחר שהדבר בלתי אפשרי, ישולם להם כגמולם בעולם הבא... ("טעמי המנהגים").

דף ה/ב על פי שנים עדים

שנים - שני

'עדות' מינימלית מורכבת משני עדים. הבה נחקורה: האם פירושם של דברים הוא, שכאשר בא עד עם עד נוסף, אזי, מתקבלים דבריהם. או שמא עד אחד כלל אינו עד, ורק צרוף של שני בני אדם יחדיו מחיל עליהם שם של "עדים". [לשם המחשה: שני שרולים של בגד, אינם שרול ועוד שרול, ובגד שהוסר ממנו שרול אחד מאבד את שמו לחלוטין. שונה הדבר בגרביים - כל גרב מהווה יחידה בפני עצמה, אף שבדרך כלל אין תועלת בגרב אחד בלבד].

לדעתם של הגר"ח מבריסק זצ"ל ושל אחרונים נוספים, זהו החילוק בין עדות בדיני נפשות לעדות אודות ממונות בדיני נפשות אין לעד בודד כל מעמד ואין עדותו עדות. אולם בדיני ממונות, גם עד אחד מחייב שבועה ואף בגמרא מצינו (כתובות כ"א/א), שבעדות ממון נחשב הדבר, שכל עד מוציא בעדותו חצי ממון.

בכך מתפרש יפה שינוי הלשון בין הפסוקים: בעדות על נפשות נאמר (דברים יז/ו) "על פי שנים עדים ... יומת המת", ואילו בעדות על ממונות נאמר (שם יט/טו) "על פי שני עדים... יקום דבר".

'שני עדים', היינו, עד ועוד עד. ואילו 'שנים עדים', פירושו חטיבה אחת המורכבת משניים ("משאת המלך", כמוצא שלל רב).

לעילוי נשמת

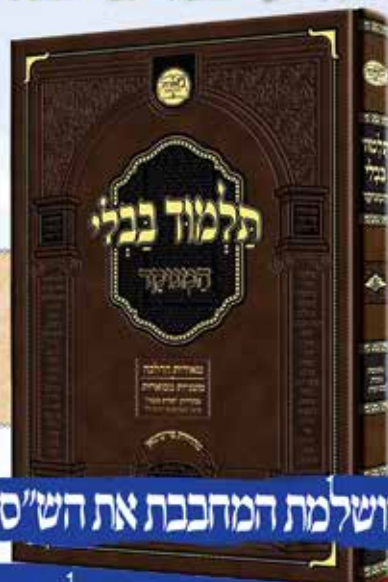
הר"ר **יוסף שפילברגר** ז"ל ב"ר צבי ז"ל

נלב' ע"ב ט"ז בניסן תשל"ח **תנצב"ה**

הונצח ע"י ידידינו הר"ר **שלמה ותרצה האוור** שיחיו - תל אביב

מאירים את מסכת מכות שבועות

הופיע
מסכת
מכות
שבועות

לראשונה: ביאר מעקד מפוסק עקב חשק ללימוד

• בחספת משניות בגליון הדף להשלמת לימוד הש"ס • בסוף הדף עוסק ביאר למשניות - 'מאורות המשנה' • להשלמת הלימוד ב'הלכה למעשה' צורף החיבור הנפלא 'מאורות ההלכה' הדגשות בתחילת ענין בחספות

• נוסח הנמרא והמפרשים מונה ומתוקן כמיטב המסורת של טהורות הש"ס של 'עון והדר' • הנמרא, דרשני והתוספות מעוקרים ומפוסקים בריוק ובשלימות • רקע מיוחד להקלת הקריאה ולמנוחת אבי עיניים

הנמרא המושלמת המחבבת את הש"ס על לומדיה

מוקד ישיב לגמרות "דף היומי": 02-804-3333

